

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 12 December 1915. N°. 1977.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Dinsdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertentieën: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elken regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van lieftelijken f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

CXC.

ZESDE REEKS.

XIII.

God, voortdurend veelmaal en op velerlei wijze tot de vaderen gesproken hebbende door de profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon. Hebr. 1: 1.

Gaan we nu van de Geschiedkundige en Dichterlijke geschriften des Ouden Verbonds over tot de boeken der Profeten, om ook hier 't licht te zoeken, dat de Voleinding voor ons in meerdere klaarheid kan stellen, dan zij al aanstonds opgemerkt, dat ook bij de Profeten wederom niet het lot dat den enkelen geloovige wacht, maar de toekomst van heel het volk, ja van de volken der aarde, op den voorgrond treedt. Niet in zóó volstrekt zinnig, dat ook niet over het lot van den enkele nu en dan zeker nader licht zou opgaan, maar zóó dan toch, dat de eigenlijke profetie in haar hoofdstreking niet doelt op de op zichzelf staande personen, maar, als regel althans, op wat heel het volk van Israël, en, onder zijn deden, ten slotte ook aan de overige volken der aarde te wachten staat. In een profetie als we in Joel II: 28 vinden, wordt zeer zeker onderscheidenlijk van de zonen en dochteren, over de dienstknechten en over de dienstmaagden gesproken, en ook elders komen nu en dan toespelingen voor, die op enkele personen, met name ook op den profet zelf, betrekking hebben; maar de groote gang der Profetie, gelijk ze van Obadja af tot Maleachi toe, zich in het laatste gedeelte van het Oude Testament voor ons ontsluit, laat zich niet met de bijzonderheden van den enkeling niet in, en opent eeniglijk de vergezichten over Israël, over de volken, en tenslotte over het volk des Heeren, naar Nieuw Testamentisch begrip. Toch versta men dit niet zóó, alsof geheel de Oud-Testamentische profetie opging in voorzeggingen van wat komen zou. Zelfs al te veel is deze eenzijdige opvatting van het woord profetie in ons taalgebruik doorgedrongen. Wel voelt men het onderscheid tusschen den «waarszegger» en den «voorzegger», maar dit neemt niet weg, dat veelal toch als hoofdtak van den profetie wordt beschouwd, dat hij van te voren aankondigt wat in den loop der tijden te wachten staat. Het komt er dan op neer, dat God aan zekere daartoe door Hem verkoren personen, door inspiratie zekere woorden infuseert, en dat deze bevestigende deze woorden of alleen uitsprekt of ook ze te boek stelt. Dit nu is een opvatting van den profetie, die niet kan worden toegelaten, gelijk dan ook hun geschriften betuigen. In deze geschriften toch zijn de zinsneden en teksten, waarin een bepaalde voorzegging vervat is, uiterst weinig in aantal, en zonder voorbehoud mag gezegd, dat verreweg het grootste deel van hun geschriften ons toespraken, vermaningen, historische overzichten, waarschuwingen en oproepingen te lezen geven, waarin soms in heele hoofdstukken een enkel rechtstreeksche voorzegging voorkomt. Hier komt dan bij, dat in Elia en Eliza b.v. machtige profeten ten toonele traden, die zelfs geen geschriften ons achter lieten, en van wie toch onder Israël zóó ver-reikende invloed is uitgegaan.

De profetische bezieling is een aangrijping van geheel 't bewustzijn van den Zienaar, waardoor zijn bewustzijn in hooger exstase geraakt. Dit verschijnsel nu van zulk een hoogere exstase is volstrekt niet enkel bij profeten, wier schriften ons zijn overgeleverd, voorgekomen. Gedurig lezen we in het Oude Testament zelfs van «valsche profeten». Ook dit nu waren volkmannen, die in zekere geestelijke opwinding het volk toespraken en over zijn lot oordeelden. Alleen maar, in hun exstase was niet de Geest van Jehovah werkzaam, maar een onheilgeest. Doch ook zonder zulk een min-goede exstase, wordt in de Heilige Schrift, met name ook in het Nieuwe Testament, melding gemaakt van zekere profetische bezieling. De apostel Paulus spreekt hier herhaaldelijk over, en was zelfs niet zonder vreeze, dat die profetische bezieling ten slotte schade in de gemeente zou kunnen aanrichten. Gedurig toch kwam het voor, dat als de Gemeente bijeen was, deze of gene geheel eigener beweging opstond, en toespraken begon te houden, niet zelden zelfs in vreemde klanken. Dit was dan wel interessant en het prikkelde de nieuwsgierigheid, maar de apostel vestigt er toch de aandacht op, dat zulke profetische toespraken de Gemeente niet wezenlijk stichten konden, vooral zóó het profetieën in een taal waren, die de menigte niet verstond. Men

moet deswege, om het geheele wezen der profetie niet in te beperken zin te nemen, wel inzien, dat de profetie een achtergrond vindt in geheel den aanleg van ons menschelek bewustzijn, die onder alle volken en op allerlei manier uitkomt. Het ongewone verschijnsel bestaat dan hierin, dat er in den menscheleken geest een andere macht gaat heerschen dan die van ons eigen besef en van onze eigen rede. Een ontzettend voorbeeld van dit verschijnsel is ons veelszins van Java bekend, en meest Amok genoemd. De hierdoor aangegrepen persoon geraakt geheel buiten zichzelf, grijpt, door moordzucht overweldigd, een duchtige kris, en loopt nu weg en straat op, om, zonder onderscheid en zonder sparen, een ieder dien hij op zijn pad ontmoet, hetzij man of vrouw of kind, meedoogenloos dood te steken. Later weer tot zichzelf gekomen, weet de groot-moordenaar hier niets van: 't is al in verdoeld bewustzijn geschied. Het is een boze geest die zijn geest plotseling overweldigd had, en hem gebruikte als willoos instrument. In het Maleisch noemt men den toestand waarin zulk een verwilderde dwaas verkeert, mata glap, wat letterlijk beteekent: Verdonkerd oog, en waarmede men uitdrukt, dat de Amok-maker niet ziet, niet weet wat hij doet, en door een ander wezen dan zijn eigen ik gedreven wordt. Zulk een geestes-toestand komt nu als vanzelf in zulk een ongelukkige op. Hij deed zelf niets om zóó te worden. Een ongeziene macht greep hem aan, en overheerschte geheel zijn inwendig wezen. Natuurlijk op zeer verren afstand, maar zakelijk dan toch, kan zulk een toestand verwant zijn aan de woestheid, waarin een dronkaard niet meer weet wat hij doet, of ook een waanzinnige, geheel buiten zichzelf geraakt, soms zelfs moord begaat.

Bij amok, krankzinnigheid en zottheit kan hierin nu niet anders spreken dan zelfverdwazing. Komt men daarentegen aan bezetenheid, gulchelarij en demonische mantel toe, dan krijgt men te doen met een geest van buiten. Ook bij amok enz. is het wel een andere geest dan het gewone ik, die werkt, maar dit kan nog zijn 't werken van een tweeden geest in den persoon zelf. Dat in ons hebben van tweeërlei geest ontwaren we telkens. Nu eens bezielt ons een heilige aandrif, en dan weer is het, of er uit het verborgene van ons wezen een slechte zondige aandrif onze ziel besprongen heeft. Zóó is 't bij toorn en bij zinlijke boosheid. Bij den bezeten daarentegen had men te doen met een vreemde geest, die van buiten in het ik van den mensch was ingeslopen. Die boze geest was daarom voor uitwerping vatbaar. Jezus wierp zulke geesten uit, en dan was de verlorne man weer zich zelf. Ook hier echter bleek hoe er in onzen menscheleken geest een vatbaarheid aanwezig is, om door een anderen geest benaderd te worden, zoodat die vreemde geest ons als instrument bezigt, of ons althans zóó beheerscht, dat niet wij meer meester van ons zelf zijn. Van zulke verschijnselen, ook in ernstigen zin, weet nu de historie van alle hoogere staande volken der oudheid ons te verhalen. Men behoeft het orakel van Delphi maar te noemen, om aanstonds te doen te hebben met een zeer ernstig verschijnsel, dat in de historie van Griekenland niet zelden zegenend heeft ingewerkt. Van de clairvoyance spraken we reeds. Maar in nog ernstiger zin dient hier ook gewezen op wat in een droom vaak voor ons bewustzijn treedt, gelijk ook in de Heilige Schrift van zulke dromen herhaaldelijk melding wordt gemaakt. Vooral echter dient er op gelet, hoe ook nu nog bij wie sterfden gaat, of althans in doodsgevaar op het krankzinnig verkeer, zulke verschijnselen zich voordoen. Men ziet 't vaak reeds bij typhus-lidder, hoe ze in zóó diepen slaaptoestand overgaan, dat ze soms aldoor lijden en schier zonder ophouden met zichzelf of met anderen liggen te redeneeren, zonder dat ze er later ook maar iets van af weten. Maar veel ernstiger doet zich zulk een verschijnsel voor, als men zich door een bijna-stervende op eens in hoogen ernst en met geheel veranderd stemgeluid, als uit een visioen hoort toespreken, en dat de aangegrepenen toch, bijaldien het gevaar weer wijkt, en hij nog opleeft, niets hoegenaamd van zulk spreken afweet. Dat er op het sterfbed ook een geest kan opwaken, die bij 't afscheid van wie achterblijven, heerlijke taal spreekt, is zeker veel heerlijker, doch dit is iets anders, en vraagt geen afdoeling van den geest, gelijk in het eerst bedoelde verschijnsel. Doch, van wat zijde ook bezien, uit de historie van ouds, en uit wat nu valt waar te nemen, blijkt

dan toch op allerlei manier, hoe de geest des menschen vatbaar is, om op zóó diep in het oog springende wijze onder een vreemde macht te geraken, dat hij deze als instrument te dienen heeft. Niet, men versta dit wel, alsof dit steeds en bij elk mensch aldus zijn zou. Verschil van aard, karakter en temperament schijnt hier tot onderscheid te leiden. Zelfs blijkt wel, dat de geest des menschen in de Oostersche wereld hiervoor hogere ontvankelijkheid bezat, dan bij ons in het Noorden, of althans in de middenzone; maar, hoe ook bezien, en welk verschil van graad zich hierbij ook voordoe, inherent aan 't menschelek geest als zoodanig is ook hier de vatbaarheid en de ontvankelijkheid om zulke inwerkingen op zijn geestesleven te ondergaan.

Dit kan nu plotseling en tijdelijk zich voordoen, maar het kan ook een meer duurzaam verschijnsel worden. Bileam's profetie is een voorbeeld van het eerste, maar vooral bij de heilige profeten heeft men met dit incidentieel veel minder te doen. De profeten maken veel meer den indruk, dat ze doorgaande, dat ze gedurende langer periodes, dat ze soms heel hun leven door de vatbaarheid bezaten, om zulke inwerkingen te ondergaan. Niet, men lette hier wel op, alsof er niet ook in hun leven bepaalde oogenblikken waren, waarop ze zich opnieuw aangegrepen gevoelden, en er zich helder van bewust waren, dat ze inwerkingen ondergingen; maar van de andere zijde was het toch duidelijk, dat hun geest, hun besef, hun bewustzijn, ook op momenten, waarin ze geen hogere bewerking ondergingen, uit zichzelf reeds in hooge, bezielde stemming verkeerden. Subjectief bezaten zij blijkbaar de geschiktheid, de vatbaarheid, de ontvankelijkheid om de toediening Gods te ondergaan, en de inspiratie van den Heiligen Geest te ontvangen. Hoe verder men nu in de historie komt, hoe duidelijker het blijkt, dat deze ingevingen een bepaald karakter ook met het oog op de Voleinding aannemen. Ezechiël, Daniël, Zacharia, Maleachi doen zich ten deze, in menig opzicht, heel anders voor, dan de verkondigers van de eerste Godspraakten waarvan melding geschiedt. Toch is zelfs bij deze meer gedetailleerde Godspraakten, de teekening van het beeld der Voleinding nog altoos zeer schaduwwachtig, en ten slotte blijkt wel, dat eigenlijk eerst de Christus zelf, de apostelen in hun brieven, en de Openbaring van Johannes die vaste lijnen voor de Voleinding, getrokken hebben, die ons in staat stellen er als vooruit in te leven. Wel komt 't voor, dat ook de aloude profeten — denk slechts aan Nathan bij David en aan Jesaja bij Achaz — op zeer besliste feiten doelen, deze als voortteekenen en tot in de details als zien laten, maar dit is uitzondering, en de groote gang der profetie in Israël, voor zover ze ons in het Oude Testament is voorgegeven, kondigt wel de zegepraal van het volk van Israël aan, brengt wel in beeld den ondergang van Israels vijanden, doet ons wel zien hoe 't de Messias is die Israël volkomen verheerlijken zal, en 'straks den zegen van Israël over de volken zal doen uitgaan, ja, ze verlokt ons wel door de heerlijke schilderingen van de heerlijkheid die komt, en die de eeuwen verduren zal, maar de overgang van Jezus eerste komst tot zijn wederkomst op de wolken, en alzoo de eigenlijke Voleinding, blijft nog in de schaduw staan.

De wederzijdsche verhouding, waarin de Heilige Geest bij deze profetische inspiratie zich tot den geest van den profet plaatst, kan nu zeer uiteenloopen. Het kan zijn, dat de geest van den profet door gedurende heerlijke inwerking reeds in zulk een bezielen staat is geraakt, dat de inspiratieve werking niet anders heeft te doen, dan 't menschelek reeds bezielen geest in actie te stellen. Het kan ook zijn, dat de werking van 't menschelek geest iets meer terugtreedt, en dat de inwerking van den Heiligen Geest overwegend wordt. En ten slotte kan het ook zóó zich voordoen, dat de geest des menschen geheel lijdelijk instrument wordt, en dat het de Geest des Heeren is, die spreekt en getuigt, ja schrift doet hem. Wie deze drie niet onderscheidt, geraakt zóó licht op het dwaalspoor. Wie achtereenvolgens een geheel profet doorleest, bespeurt aanstonds, dat er geheele zinsneden, ja soms geheele kapitelen in voorkomen, die ge zeggen zouden, dat de profet zeer wel uit zijn eigen bezielen geest kon hebben voortgebracht, zonder dat er van een bepaalde inwerking des Heiligen Geestes sprake bij kwam. Daarnaast echter vindt ge in de profetie uitspraken van zóó openbarend karakter, dat men aanstonds

voelt: Neen, dat heeft de profet niet, uit eigen bezieling alleen, zóó kunnen schrijven; hierbij bestraalde hem hooger licht. En in de derde plaats vindt men in de profetische geschriften velerlei bepaalde aankondigingen en bijzondere voorzeggingen, waarvan bij onderzoek blijkt, dat de profet er zelfs niets van kon gegist hebben, ja, dat hij ook bij de hoogste bezieling ze uit zichzelf niet kon hebben voortgebracht, zoodat kennelijk zijn eigen geest hierbij geheel lijdelijk bleef, en alle actie uitging van den Heiligen Geest in hem, zóó zelfs, dat tot in de letterlijke namen en feiten en aanduidingen, niet zijn geest getuigen kon, maar de Heilige Geest de denker en spreker was, die schreef en sprak door hem. Meer dan een graadverschil is dit niet, maar dan toch een graadverschil waarop gelet dient. In elk van deze drie gevallen hebben we met tweeërlei geest te doen, enerzijds met den geest van den profet, en anderzijds met den Heiligen Geest. Deze beide geesten treden tot elkander in zekere verhouding. Die verhouding echter behoeft niet steeds dezelfde te zijn. Ze kan verschillen. Het kan zijn, dat de geest van den profet het doet, en hij dit doet slechts zekere leiding van den Heiligen Geest ondergaat. Maar het kan ook zijn, dat de actie beiderzijds nagenoeg gelijk is, zoodat de geest van den profet werken blijft, maar toch sterker dan in het eerste geval de bewerking van den Heiligen Geest ondergaat. En in de derde plaats is het evenzoo denkbaar, dat de geest van den profet geheel lijdelijk wordt, en slechts instrumenteel den Heiligen Geest dient.

Ondit nu is op dit onderscheid veel te weinig gelet, en hield men maar al te zeer aan de voorstelling vast, alsof het derde steeds regel was geweest, zoodat de profet, van alle eigen werkzaamheid onbepaald, niet anders deed dan nazeggen wat de Geest voorzegde, en opschrijven wat de Geest in dictaat gaf. Zóó ver ging men hierbij zelfs, dat het spreken van Bileam's ezel geliefkoosd type bleef voor de profetische inspiratie. Nu beweren wij van verre niet, dat God, die ook het dier in het leven riep en ook het dier het geluid schonk, niet ook zeer wel de dieren kan laten spreken. Ook het spreken van Bileam's ezel nemen we daarom zonder aarzeling aan. Alleen maar, men mag niet zeggen, dat wat bij dit dier plaats greep, het type was van de profetische inspiratie. Wie dat zegt, verlaagt de profetie tot een machinaal klanken uitstooten, waarbij de geest van den mensch en alle heilige bezieling van den aangegrepen geest kortweg tot niets herleid werd. Jammer genoeg nu is uit reactie tegen deze eenzijdige machinale voorstelling bij de Modernen en Ethischen een verzet tegen de mogelijkheid van een letterlijke ingeving opgekomen, dat veler geest zóó veelszins van de Schrift vervreemd heeft. De Moderne ziet in wat de Heilige Schrift ons biedt, niet anders dan product van een religieuze bezieling in Israël, die de profeten ten deele zelfden kweekten, maar die toch haar ware betekenis verloor, toen ze waanden op zulk een bijzondere inspiratie van den Heiligen Geest te kunnen roemen. Volgens de Modernen is al wat in de Schrift boven het normaal menscheleke uitgaat, vrucht van overspanning des geestes geweest, en daarom door ons weer tot het normale terug te brengen. Zóó nu staan de Ethischen er niet voor. Integendeel, de Ethischen gelooven wel waarlijk aan een inwerking van den Heiligen Geest op de mannen Gods in Israël. Ze gelooven zonder voorbehoud, dat Israël een heilige roeping ontving, en dat de geesten in Israël voor de vervulling van die roeping van Godswege bezielen zijn. Alleen maar, wat ze niet inzien en aanvaarden is, dat de geest der profeten bij deze inspiratie ten slotte geheel lijdelijk kon worden. Hun eisch blijft dat al wat de Schrift ons biedt, uit hun subjectieve geestesleven is opgekomen, 't al dat dit subjectieve geestesleven de bezieling kende van den Heiligen Geest. Dit nu heeft er toe geleid, dat zij juist de gewichtigste profetieën voor heel den gang van Gods Koninkrijk, gelijk we die in Daniël, Ezechiël, Zacharia, en Maleachi bezitten, niet wel aanvaarden kunnen, en er steeds op uit zijn, om wat ons bericht geeft omtrent hetgeen de toekomst brengen zal, als niet authentiek voor te stellen, af althans zóó uit te leggen, dat het al menscheleke vinding wordt, missend elk Goddelijk zegel. Daartegenover nu, zóó wat de Modernen als de Ethischen betreft, beledigen onze Gereformeerde vaders steeds, en belijden wij met hen nog, dat God die den mensch, en in den mensch zijn geest, zijn denken en zijn spreken schiep, alleszins machtig was, om bepaalde feiten en gebeurtenissen aan te kondigen, en hiertoe zijn verkoren profeten als instrument te gebruiken. Geen

enkele reden is dan ook denkbaar, waarom God Almachtig niet ook namen, feiten en tijdsbepalingen vooraf, in letterlijken zin, door zijn profeten kon laten aanzeggen. Hierop moet ten deze zelfs met nadruk gewezen, omdat de Christus zelf (zie Matth. 24: 15) de woorden van Daniels profetie wat feiten en cijfers betreft, bevestigd heeft. Stelliglijk kondigde Jezus aan, dat de «verwoestingen» die Daniël geprofeteerd had, komen zouden. Aldus toch sprak de Heere: «Wanneer ge dan zult zien den gruwel der verwoesting, waarvan gesproken is door Daniël, den profet, staande in de heilige plaats, (die het leest, die merke daarop), dat alsdan die in Judea zijn, vlieden op de bergen». En wat stond nu in deze profetie van Daniël? Zie het in Daniël 9. Niets minder dan dit: «En na die twee en zeventig weken, zal de Messias uitgeroeid worden, maar het zal niet voor hemzelf zijn, en een volk der vorsten, hetwelk komen zal, zal de stad en het Heiligdom verdueren en zijn einde zal zijn met een overstromenden vloed, en tot het einde toe zal er krijg zijn en vastelijk besloten verwoestingen». Zeer stellig hebben we hier alzo te doen met een profetie van de derde, absolute soort, en het is deze profetie die door Jezus bevestigd is.

In hoeverre nu de profetische vergezichten in het Oude Testament, zij 't alleen schaduwwachtig of ten slotte meer bepaald, vaste gegevens voor de Voleinding verstrekken, kan niet anders nagegaan, dan door de profetieën die op het eenwige doelen, kortelijk in haar hoofdpunten samen te vatten. Vestigen we daartoe in de eerste plaats onze aandacht op de kleine profeten. Naar tijdsorde zijn deze kleine profeten elkander niet opgevolgd in de orde, die ons in het Oude Testament wordt voorgelegd. In het Oude Testament opent de gewichtige reeks met Hosea, naar tijdsorde was Obadja de eerste die optrad, terwijl Obadja in de volgorde der profeten de vierde is, en na Amos komt. De geheele reeks der kleine profeten loopt over niet minder dan ruim vier eeuwen. Obadja trad onder koning Joram van Juda op omstreeks 890 vóór Christus, terwijl Maleachi, de laatste in deze reeks, omstreeks 430 voor Christus profeteerde. Over deze vier eeuwen verdeeld, is de reeks van twaalf niet te groot, en dit te minder, daar de helft van deze kleine profeten reeds in de eerste eeuw optrad, van 890—760. Achtereenvolgens wordt de tijd van hun verschijnen aldus aangegeven:

Obadja	onder koning Joram	889—884 v. Chr.
Joel	onder koning Josafat	875—848 v. Chr.
Jona	onder koning Jeroboam II in Israël	824—783 v. Chr.
Amos	onder koning Jeroboam II in Israël	810—783 v. Chr.
Hosea	evenzoo	790—725 v. Chr.
Micha	onder koning Jotham, Achar en Hiskia	758—710 v. Chr.
Nahum	onder koning Hiskia	710—699 v. Chr.
Habakuk	onder koning Manasse	650—628 v. Chr.
Zephania	onder koning Josia	628—623 v. Chr.
Haggai	onder koning Darius Hytaspis	519 v. Chr.
Zacharia	onder koning Darius Hytaspis	519 v. Chr.
Maleachi	onder koning Artaxerxes Longimanus	433—424 v. Chr.

Vatten we nu kortelijk saam wat bij deze profeten, naar tijdsorde gerekend, als profetie in verband, hoe zwak dan ook, tot de Voleinding, onze aandacht trekt, dan komt dit bij Obadja neer op deze drie gegevens. Zijn profetie betreft Edom, dat waarlijk boeten zal voor wat 't tegen Israël misging en voor wat het toen Israël in de ballingschap naar Babel uittoog, het voorbijtrekkende leger gesmaad en gehoond had. Met het oog hierop nu profeteert Obadja, «dat de dag des Heeren nabij is (vs. 15), en dat, komt die dag, de wreke des Heeren gaan zal over alle de Heidenen», en dat deze wreke Gods hierin zal bestaan, dat aan Edom en aan de overige Heidenische volken overkomen zal, wat zij zelve aan Israël misdaan hebben. Zie 't in vs. 15 «Zóals gij gedaan hebt, zal u gedaan worden; uw vergelding zal op uw hoofd wederkeren». In de tweede plaats zal, in tegenstelling hiertoe, het lot van Israël heerlijk wezen. Israël, nu in de ballingschap bedrukt, zal weer vrij worden, en dan heet 't in vs. 17: «Maar op den berg Sion zal ontcoming wezen en hij zal een heilige heid zijn, en die van 't huis Jacobs zullen hunne erfgoederen erlijk bezitten». Deze toezegging wordt dan in vs. 18—20 uitgebreid tot al Israels afstammelingen. En dan komt er ten slotte, in de derde plaats, nog deze geheimzinnige toezegging bij: «En er zullen Heilanden op den berg Sion opkomen en het Koninkrijk zal des Heeren zijn». Saamgevat houdt

